

BOŞNAK ŞİİRİNDE İSTANBUL*

Sibel Bayram**

Özet: Balkan kelimesi 'ağaçlarla kaplı dağ silsilesi' anlamına gelmektedir. Balkanlar konumundan dolayı tarih boyunca birçok istilaya uğramış, bu topraklarda uzun süreli yönetimler egemen olamamıştır. 15. yüzyılda Sırp krallığının yıkılmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu bu topraklara hâkim olmuştur. Böylece Balkanlar ile İstanbul arasında tarihî, kültürel köprüler kurulmuştur. 1856 yılından, özellikle 1993 Harbi'nden sonra İstanbul'a göçler artmış, 1992-1995 yılları ise savaşın etkisiyle İstanbul'a yapılan göçün en yoğun yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu göçlerle birlikte zaman içerisinde Balkanlar ile İstanbul arasında akrabalık ilişkileri de kurulmuştur. Bu yüzden İstanbul, Boşnaklar için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bu topraklarda İstanbul'a ait pek çok iz bulmak mümkündür. Boşnaklar, İstanbul için 'Tsarigrad' kelimesini kullanmışlardır. 'Tsar' kelimesi Sezar anlamına gelmektedir. 'Grad' kelimesi ise şehir anlamında kullanılır. İstanbul için padişahlar şehri denilmiştir. 'Stambol' kelimesi de İstanbul için kullanılan isimler arasındadır. Boşnak edebiyatında da özellikle şiirlerde İstanbul özel bir mekân olarak karşımıza çıkar. Sevdalinkalarda, halk arasındaki lirik ve epik şiirlerde İstanbul'un adı sık sık geçmektedir. İstanbul, bazen bir gurbet yeri, bazen de anavattandır.

Anahtar Kelimeler: Balkan, sevdalinka, lirik şiir, epik şiir, gurbet, ayrılık.

ISTANBUL IN BOSNIAN POETRY

Abstract: The word Balkan means, 'timbered mountain ranges'. Because of its situation Balkans faced lots of invasions, and no authority could rule there for a long period. In the 15th century, after the Serbian Kingdom had collapsed, it was Ottoman Empire that ruled these lands. Thus, historical and cultural bridges were built. After 1856, especially after the Russo-Turkish War of 1877, migration to Istanbul increased, and the years between 1992 and 1995 the migration to Istanbul, because of the war, was at its highest. In the course of time, the increasing migration waves resulted in the formation of a relationship between Bal-

* Bu makale, 9-11 Haziran 2010 tarihleri arasında Tuzla/Bosna-Hersek'te düzenlenen "Uluslararası Osmanlı'dan Günümüze Bosna-Hersek Sempozyumu"nda sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Sarajevo Üniversitesi (Bosna-Hersek), Türkoloji Bölümü Öğretim Üyesi; Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi.

kans and Istanbul. Therefore, Istanbul has a special meaning for Bosnians. It is possible to find lots of traces of Istanbul in those lands. Bosnian people used the word 'Tsarigrad' for Istanbul. 'Tsar' means 'Caesar' and 'grad' means 'york'. Istanbul was called the City of Emperors. And 'Stambol' is among the names which are used for Istanbul. In Bosnian literature, especially in poetry. Istanbul appears as a special place. In sevdalikas which are a genre of lyric and epic folk poetry the name Istanbul has been used a lot. Istanbul is sometimes abroad and sometimes homeland.

Keywords: *Balkan, Sevdalinka, lyric poetry, epic poetry, seperation, migration.*

GİRİŞ

Her dönem edebiyatta 'şehir' kavramı farklı şekillerde şiirlere yansımıştır. Her şair için 'şehir' başka anlam taşır. Cemal Şakar'ın Mehmet Narlı ile yaptığı bir söyleşide Mehmet Narlı, şair için şehri şöyle ifade eder:

"Dönemin estetik, kültürel, ideolojik ve kişisel arka planı, şairin ve şiirin mekânla ilişkilerini etkilemiştir. Açık bir gerçektir ki Yahya Kemal'in mekânı şehir, daha doğrusu İstanbul'dur. O medeniyeti oluşturan kolektif ruhun peşinde olduğu için İstanbul'u şiirinin merkezi hâline getirmiştir. Şehrin, kırsalın, hapishane-nin, yoksul ve ezilmiş kimselerin onurlu ve asi duruşu, Nâzım Hikmet'in ve onu izleyenlerin diyalektik materyalinden doğar. Bu temel üzerinde boy veren romantik devrimci tavır, lirizmi ve epiği sentezleyerek ortaya yeni bir şiir ortaya koyar. Tanpınar, değişen içindeki değişmeyi, sonlu olanın içindeki sonsuz olu-nu aradığı için su ve mistik sesiyle rüyaya dalar; denizlerde yolculuğa çıkar. Orhan Veli yaşayan ve zevk alan; duygusal gerçekliği yeterli ve geçerli bulan küçük adamı, yazmak istediği için meyhanelerde, deniz kıyılarında, sinemalarda, şehrin en canlı yerlerinde gezer. Cahit Sıtkı'yı meyhanelere götüren de derin bir kuşatılmışlık ve kapatılmışlık duygusudur." (Narlı, 2010).

BOSNA-HERSEK'TE TÜRK EDEBİYATI

15. yüzyıl, Balkanlar'ın Türk edebiyatının etkisinde kaldığı bir dönemdir. Balkanlar'a gelen âşıkclar sazını ve bağlı buldukları âşıklık geleneğini de taşıyarak buralara yaymışlardır. Âşıklık gele-neği özellikle Müslümanlar arasında kabul görerek Balkanlar'da Balkan kültürüyle yeniden yapılanmıştır. Çeşitli tarikatlarla bağlı dervişler, şeyhler gelerek tekkeler kurmuşlardır. Şehirlerde medre-seler kurulmuştur. Medreselerde, tekkelerde yetişenler; Balkan Di-van edebiyatının ve Balkan Türk Tekke edebiyatının temellerini at-mışlardır (Hafız, 1983: 133-155).

Anadolu'dan Balkanlar'a giden şairler Balkan edebiyatını etkile-miştir. Aynı zamanda Balkan topraklarında yetişen pek çok şair Türk edebiyatını zenginleştirmiştir. Divan edebiyatına bakıldığında

Balkan asıllı şairlerin sayısı küçümsenemeyecek kadar çoktur. Osmanlı'nın çekilmesinden sonra Balkan topraklarında başka milletlerin etkisi olmuştur. Bununla birlikte Osmanlı'nın izleri silinmemiştir. Özellikle İstanbul ile bağlar kopmamıştır. İstanbul kültürü, Balkanlar'ı etkilemiş ve özellikle Saraybosna'yı hâlen etkilemeye devam etmektedir. Günümüzde Sırpça ve Hırvatçada 7000, Boşnakçada 5000, Bulgarcada 5000, Arnavutçada ve Makedoncada ise çok daha fazla Türkçe kelime bulunduğu tahmin edilmektedir (Kaya, 1997: 17).

BOŞNAK ŞİİRİNDE İSTANBUL

İstanbul, Balkanlar'da "Tsarigrad" olarak adlandırılmaktadır. Şehre, Kilise Slavcasında Царьгáдъ (Tsar'grad), Rusçada Царьгáд (Tsar'grad), Slovincede, Makedoncada, Boşnakçada ve Bulgarcada Цари.град (Tsarigrad), Rumencede Țarigrad, Ukrayna dilinde, Царгород (Tsargorod) şeklinde hitap edilir.

Bu hitabın menşei Eski Yunancaya dayanmaktadır. Eski Yunancada Konstantinopolis isminden önce İstanbul'a 'Sezar'ın Şehri' denmekteydi. Kilise Slavcasında (Eski Slavcada) Türkçe 'çar' anlamına gelen 'tsar' kelimesi Sezar için kullanılmaktadır. 'Grad', 'şehir' anlamına gelmektedir. Dolayısıyla 'Tsarigrad' köken itibarı ile 'Sezar'ın Şehri' anlamını taşımaktadır. Ancak zaman içinde 'tsar' kelimesi Slavcada tüm hükümdarlar 'imparator, padişah, sultan, kral' anlamlarına gelebilecek bir kelime olarak kullanılmaya başlanmış ve bugün kullandığımız mânâsına kavuşmuştur. Slav milletleri (Sırlar, Hırvatlar, Boşnaklar, Makedonlar, Bulgarlar, Slovenler) Osmanlı padişahlarına da 'tsar' (çar) olarak hitap etmişlerdir. Bu yüzden İstanbul'a verilen bu isim 'padişahların, sultanların şehri' anlamında kullanılmaktadır. Bu isim tarih içinde resmî literatürde de yerini almaktadır. Balkanlar'dan İstanbul'a giden yol üzerinde bu adı taşıyan tabelaları görmek mümkündür (Yüksel, 2009: 9).

Balkan şehirleri arasında Saraybosna için İstanbul'un özel bir anlamı bulunmaktadır. Saraybosna ve İstanbul birbirinden kopmaz iki şehir olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman zamanında Gazi Hüseyin Bey sancak beyidir. Saraybosna'yı imar ederken İstanbul'u örnek almıştır. Bedestenler, camiler, çeşmeler İstanbul'u andırmaktadır. Hatta Boşnaklar arasında; "İstanbul bir gün olur da yok edilirse Türkler üzülmesinler; Saraybosna var." sözü ünlüdür. Bununla birlikte Boşnaklar için İstanbul demek aynı zamanda göç, ayrılık

demektir. İstanbul, Boşnakların memleketlerini geride bırakıp sığındıkları bir şehirdi. Aile bireylerinin birbirinden ayrılması, uzaklaşması anlamına gelmekteydi.

Mostarlı ünlü şair Aleksa Şantiç tarafından yazılmış "Burada Kalın!" adındaki şiir şunları söyler:

BURADA KALIN!

*Burada Kalın!..
Gurbet göğünün güneşi buradaki gibi ısıtmaz;
Yakınlarınızın, kardeşlerinizin olmadığı yerde
Acıdır ekmek lokması.
Öz anasından daha iyisini
bulabilen var mı?
(...)*

(Çev. Sanela Crnovrşanın)

Şair, "gurbet göğü" derken İstanbul'u kastetmekte ve İstanbul gurbet yeri olduğu için ısıtmayacağını ifade etmektedir. Çünkü İstanbul gurbettir ve o yüzden de lokması acıdır. Bosna ise ne olursa olsun ana toprağıdır: "ah taj İstanbul"...

Günümüzde Boşnak şiirinin önemli şairlerinden olan Cemaluddin Latiç, "Bosnalı Kederli Bir Elin İstanbul'a Sultanlar Şehri İstanbul'a Yazdığı Destan" adlı şiirinde Bosna'nın içinde bulunduğu trajedi ile İstanbul'a olan özlemi ve yakarışı ifade eder:

*Ey, sultanlar şehri,
Ey, dünyanın sinesini süsleyen gerdanlık,
Ey, derinlerden çıkarılmış, deniz kenarında düş kuran mercan
Ey, Muhammed dininin kalesi,*

*Mutluluğu tadamaz asla seni hiç görmemiş olan,
Mutsuzluktan kurtulamaz seni yalnız bir defa görmüş olan
Çok zor gelir kırık kalplerimize senden ayrılıklar.*

*Yanarız, sevgilisinden ayrı düşen âşık gibi, hasret ateşine!
Uzaklardan gelir sana çocukların, dünyanın bir ucundan,
Balkanlar'ın ormanlarından, Adriyatik kıyılarından,
Şar Dağı'ndan,
Doğu Türkistan bozkırlarından...*

Ey İstanbul, İslambul,

Sende yatır atamız Fatih Sultan Mehmet Han,
Allah mükâfatı kulsın Firdevs cennetlerini, adalet dağıtan
sağ elini yaşatsın Allah!
Sende yatır Eyyub Ensari de, Ka'b da o gizemli çoban da,
Denizcileri uğurlayan kız da, Ulubatlı Hasan da;
Yer üstünde de yer altında da deniz üzerinde de deniz içinde de
Süslerin var senin ve bu yüzden misk kokar her yerin...
Mübarektir seni yıkayan, süsleyen Eller!

Geceleri, lal bir ocaktan uzayın karanlığında
Sabahları bir yuvanın gök kubbenin altında!
Çağlayanlar gibi çağıldar durur sende okunan ezanlar;
Seni sevecen, gururlu, güçlü kılan o mest eden nağmeler,
Ey şadıroan gibi titrek, aslan gibi kükreyen İstanbul, İslambul!
Biz Müslümanların direğisin sen; kalkanımızsın bizi koruyan ve ısitan!
Büyük bir yüreksin sen hayatımızı dünyanın dört bir yanına akıtan
Mübarektir seni koruyan Eller!
Mübarek ol ey İstanbul, İslambul; sen ki sınır karakolusun
Mekke'yle Medine'nin!

Uçuşan, dervişler gibi inim inim martıları seyre diyorum;
bitmez tükenmez

Aşkını içiyorlar...
Martılarla beraber uçtum üzerinde, onlarla beraber bağrıma bastım
Minarelerini,
Yedi tepenin yedisinden el salladım sana,
Sabah akşam yudumladım aşk şarabını...
Aşkın şehrisin sen, ey İstanbul, İslambul!
El pençe divan durur lalelerin
Çiçekli sokaklarında mahallerinin!

Dinin hakkı için,
Daha güzel, daha temiz değildir cennet güzelleri bile!
Nilüferden farksız gözleri mest etti beni;
Uykudan uyandırdı hıştırtısı kaftanlarının!
Aşk sultanısın sen, ey İstanbul, İstambul!
Mübarektir seni sulayan, seni kucaklayan Eller!

Bayırlarında ıslıl ıslıl parıldar erguvanlar, mimozalar gülümser!
Başları tıraşlı kardeşler gibi, bir araya gelir denizinde mutlu dalgalar;
Türkü söyler oynarlar, sahilden sahile koşuşurlar,
Camiden camiye geçerek köprü altlarından,

Yük dolu neşeli teknelerin öniünden giderek uzaklara...
 Önüne katsa da dalgalar, tekneler götürse de,
 Kimsenin gücü yetmez beni senden ayırmaya yine de;
 Hiç durmadan bir o yana bir bu yana koşuşan dalganın ben,
 Ey İstanbul, İslambul, liman yüce Mevla'nın!
 Arınım ben, her daim sana dönen,
 İstanbul, İslambul, biz Osmanlı ümmetinin arı beyi!
 Mübarektir avuçlarında sıcaklığını taşıyan eller!
 Sana bunları yazan ele merhamet etsin Maşuk
 Aşk ateşi içinde yanıp tutuşan bu Boşnak eline, ey İstanbul, İslambul,
 Bu kederli ve yalnız ele,
 Tarihin fırtınalı döneminde terk edilmiş ele,
 Ezanların sustuğu diyarlardan,
 Dünyaları ayıran sınırlardan, Bosna'dan, savaş ve isyanlar ocağından,
 Son Osmanlı kalesinden,
 Güneşin batmak üzere olduğu, ışığın ve sıcaklığın
 Giderek azaldığı kitadan gelen bu ele...

(Cemaluddin Latiç, İstanbul, Connectum, 2006)

'Tsarigrad' kelimesi İstanbul için kullanılmıştır. Balkanlar'da önceleri 'Sezar'ın Şehri' olarak hitap edilmişse de daha sonra 'tsar' Osmanlı padişahları için de kullanılmaya başlanmıştır. Böylece İstanbul Boşnaklar için daima sultanlar şehri olarak kalmıştır. Şair, bu şiirinde İstanbul'un bu özelliğiyle şiirine başlamış ve "Ey sultanlar şehri" demiştir. İstanbul daima bir inci mücevherdir. Burada da İstanbul paha biçilmez bir gerdanlıktır. İstanbul üzerine Hz. Muhammed'in hadisine de gönderme yapılmıştır. Çünkü İstanbul aynı zamanda İslâmiyet'in de bir kalesidir. Dünyadaki mutluluğun sebebi İstanbul'dur. Onu görmeyenin aslında hayatında bir şeyler eksik kalır. Yahya Kemal'in "Yaşamıştır derim en hoş ve uzun rüya / Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan" mısralarını hatırlatmaktadır. Yahya Kemal bu şehirde yaşayan kişinin, gerçek anlamda da yaşadığını ifade eder. Cemaluddin Ladiç de "mutluluğu tadamaz asla seni hiç görmemiş olan" ifadesini kullanır.

Dünyanın her tarafında olduğu gibi Balkanlar'da da âşıklar vardır. Şair, "İslambul" kelimesiyle aynı zamanda İstanbul'a dinî bir motif de kazandırmaktadır. Mübarektir; çünkü bu şehirde birçok önemli insan yatmaktadır. Fatih, Eyyub Ensarî, Ulubatlı Hasan ve daha birçok kişi... Bu yüzden Allah bu şehri kutsamıştır. Her tarafı süslü ve misk kokuludur. "Geceleri lal bir ocaksın". İstanbul, uzayın karanlıklarında tüm dünyayı aydınlatır. Bir yuvadır,

hem gururlu hem de sevecen bir yuva... İstanbul'da ezanlar birer nağmedir. Bütün Müslümanların dayanağıdır, kalkanıdır. *"Uçuşan, dervişler gibi inim inim martıları seyrediyorum"*. Martılar İstanbul'un semasında uçarken aynı zamanda bu şehre olan aşkını bir kez daha hissetmektedir.

Şiirin birçok mısraında "mübarek" kelimesi kullanılarak ona biçilen kutsallık sık sık anımsatılır. Örneğin, *"mübarek ol ey İstanbul"* mısraında olduğu gibi. Şiirin başından sonuna kadar "ey" nidası kullanılarak da şiirde ritim ve canlılık sağlanmaya çalışılır.

Şair İstanbul'u İstanbul yapan birçok özelliğini kullanarak bütün bu canlı cansız varlıkların İstanbul'a âşık olduğunu ifade eder. İstanbul'un yedi tepelerini bir kez daha hatırlarız. Aşk şehridir, lale şehridir. Cennet kadar güzeldir. İstanbul güzel bir sevgilidir. Gözleri nilüfere benzeyen bir sevgili... İnsanı mest eden bir sevgili... Dalgaları tıraş köpüğü gibidir. Dalgalar dahi İstanbul'un kıyılarına bir an önce varmak için âdeta birbirleriyle yarışır. Şairin kendisi de İstanbul'un her yerine gitmeye çalışan bir dalgadır, İstanbul'a ait ondan ayrılmaz bir parçadır: *"kimsenin gücü yetmez beni senden ayırmaya."* Şair, kendisini bir dalga olarak gördükten sonra dönüp dolayan; ancak yine İstanbul'a, kendi şehrine dönen bir arı gibi düşünür. Osmanlı'dan kalma bir arıdır. Çünkü Boşnak milletinin İstanbul'a olan sevgisi Osmanlı'dan kalma bir sevgidir. Boşnaklar için İstanbul demek, Osmanlı demektir. Aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen hâlen Osmanlı dönemine özlem duyulmakta ve İstanbul Osmanlı'nın bir devamı olarak görülmektedir. Şair, kendisini İstanbul'un bir arısı gibi nitelendirirken aynı zamanda Osmanlı'nın da bir arısı olarak düşünmektedir.

Şair; *"Tarihin fırtınalı döneminde terk edilmiş el"* derken Bosna artık yalnız kalmış, ezanların susturulduğu kederli bir ülke hâline gelmiştir. Osmanlı tarafından terk edilmiştir. Ancak tüm bunlara rağmen Boşnaklar, Osmanlı'nın son ocağı olarak kendilerini görmeye devam etmektedirler. Bosna savaş diyarı olsa da İstanbul'a olan özlem, uzaklardaki memlekete duyulan özlemdir. Şair, artık *"aşk ateşi içinde yanıp tutuşan bu Boşnak eli"*dir. Onun sevgisi anavatana duyulan sevgidir. Şair İstanbul'a olan derin duygularını İstanbul'a ait unsurlarla anlattıktan sonra Maşuk'tan kendisine, milletine yardım etmesi ve onu bırakmaması için dua eder:

İSTANBUL'DA AKŞAM OKUNUYOR

İstanbul'da akşam okunuyor,
 İstanbul'da camiye koşuyorlar,
 Ama Dal-Taban Vezir acele etmiyor
 Köşede abdest alıyordu,
 Kahya başörtüsünü tutuyordu,
 Dal-Taban Vezir ona dedi ki:
 'İlk Lala, İbrişim Kahya,
 Seni Sultan'a götüreceğim,
 Sultan sana ağalık versin,
 Ağalık ya da paşalık!'
 İbrişim Kahya ona dedi ki:
 'Beni Sultan'a götürme,
 Ben birkaç şehir almadan,
 Sırbistan'dan ve Rusya'dan,
 O din düşmanlarından!
 Kimselerin onları duymadığını sanıyorlar,
 Ama Sultan'ın yanına,

Sultan'a dediler ki:
 'Sultanımız, doğan güneşimiz!
 İstanbul'da akşam okunuyor,
 İstanbullular camiye koşuyorlar,
 Ama Dal-Taban Vezir acele etmiyor,
 Köşede şarap içiyor,
 Gâvurlarla ve papazlarla,
 İçerken şarabı, şehirleri armağan ediyor!'
 Bu Sultan'ın canını sıktı,
 İki cellat çağırdı yanına,
 Onlara sessizce dedi ki;
 'Evlatlarım benim, cellâtlarım,
 Gidin o köşelere,
 Dal-Taban Veziri boğun!'
 Koşarak gitti cellâtlar,
 Boğdular Dal-Taban Veziri,
 Seccadede akşam namazını kılarken

(U Stambolu akşam okuşiş Behar, 6/1905-06, 9, 138-139. İz zbirke)

Bu şiir halk arasında sözlü olarak anlatılan dokunaklı bir şiirdir. Bu şiirde Osmanlı döneminde bir vezirin dedikodu yüzünden öldürülmesi dile getirilmektedir. Şiir iki kısımdan oluşmaktadır. Bi-

rincisi veziri, ikincisi ise padişahı anlatmaktadır. Vezir, gerçek bir din ve devlet sevdalısıdır. Lalasından çok şey öğrenmiştir. Ancak kendisinin gammazlanması sonucu vezir siyaseten katledilir. Bütün bunlar Osmanlı'nın çöküşünün ve Rumeli'den ayrılışının önemli sebeplerindendir. Olay İstanbul'da geçmektedir. İstanbul'da bir akşam vakti ezanın okunmasını ve insanların camilere gidişini anlatır. Vezir, padişaha lalasını tanıştırmak istemektedir. Ancak lalası Sırbistan'dan toprak almadığı sürece padişahla tanıştırmaya kendisini layık görmemektedir. Bu şiir yüzyıllar önce söylenmesine karşılık dikkati çeken bir nokta, lalanın toprak kazanmak istediği millet Sırp'ların olmasıdır. Ayrıca şiirde o dönemin sosyal yaşantısını görmek de mümkündür. Akşam ezanının okunması ile birlikte tüm insanların camiye koşması ve camiye gitmeyenlerin yadırganması, aslı olup olmadığı sorulmadan önyargılarla hareket edilmesi gibi tablolar ifade edilir. Balkanlar, Osmanlı sarayına oldukça fazla sayıda vezir yetiştirmiştir. Buradaki Dal-Taban Vezir de Boşnak bir vezirdir. Şiirde İstanbul'a ait cami, Osmanlı padişahı, halkın ezanla beraber namaz için koşması gibi unsurları görmekteyiz.

YAŞLI AĞA

*Yaşlı Ağa hastalıktan bitkin,
Kuleden güzel İstanbul'a bakıyor.
Gözleri doluyor yaşlı kahramanın
Özlemiş doğduğu Sancak'ı.*

*"Ah benim Sancak'ım! Sana bir gelebilsem...
Senin o ovalarına... Eskiden olduğu gibi!.."
Dilemezdin bir daha Anadolu hazinelerini,
Gelirdin kendi vatanına, Hasan Ağa!
Kalırdın Sancak'ta. Ağa, Hasan Ağa...*

*Ağa ümidini yitirmemiş.
O değerli Anadolu hazinelerinden aşırabilirse,
Gelir sevdiği Pazar'a.
En azından kendi vatanında yatar mezarı.*

*Ağa Bosna'yı unutmadı!
Ne tepelerini, ne de Bosna'nın özünü...
Bir zamanlar gençliğini bıraktığı yerd aklındaki
(Çev. Sanela Crnovrşanın)*

Hasan Ağa, Osmanlı devşirme usulü ile sarayda çalışmaktadır. Aslında gayet iyi şartlarda yaşamaktadır. Kuleden İstanbul'a bakmaktadır. Ancak Hasan Ağa vatanı olan Bosna'dan uzaktadır. Uzaktaki vatanına özlem duymaktadır. Sancak'ta doğmuştur. Ömrünün bu son günlerinde memleketine olan özlemi daha da artmıştır. Bir zamanlar Anadolu'nun hazinelerini istemiş olsa da artık şimdi tek hazine olarak Bosna'yı görmektedir. Yine de umutludur, bir gün Pazar'a geleceği günü beklemektedir. "En azından kendi vatanında yatar mezarı". Mezarının kendi memleketinde olması bile onu huzurlu yapmaya yetecektir. İstanbul, Boşnaklar için dünyanın en güzel şehridir. Ancak en güzel şehir de olsa aynı zamanda gurbet kendi vatanından ayrı demektir. Onun için İstanbul beraberinde özlem ve hüznü de getirmiştir.

İSTANBUL'DA BOĞAZIÇI'NDE

*İstanbul'da Boğaziçi'nde hasta paşa yatıyor
Ruhu çöküyor ve kara toprağı arzuluyor
Dua onun için kutsal ve müezzin minareden
Tüm sesiyle okuyor "Allah ilallah, selam aleyküm"
Hizmetkârlarım, sadakatle hareme bağlı kaldınız
Sizden her kişi yedi eş alsın
Gözlerinden yaş damladı ve mindere cansız düştü
Yaşlı müslüman "Allah ilallah, selam aleyküm"
Paşanın eşi bu acılı haberi duyunca
Paşanın ölüp ahirete göçtüğünü
Gözlerinden yaş damladı ve mindere cansız düştü
Paşanın eşi "Allah ilallah, selam aleyküm"*

(Çev. Sanela Crnovrşanın)

Sevdalinkalar, Boşnak kültüründe önemli bir yere sahiptir. Şair, bu sevdalinkada "paşa" sözcüğüyle Osmanlı padişahını ifade etmektedir. Osmanlı padişahının ölüm haberini anlatmaktadır. Sultan I. Abdülmecid için söylenmiştir. Padişahın çok hasta ve ölmek üzere olduğunu ifade ediyor. Hizmetkârların kendisine sadık kaldığını, sultanın çok üzüntülü olduğunu anlatır. Osmanlı döneminde söylenen pek çok sevdalinkalarda İstanbul demek Osmanlı padişahı demektir. Bu yüzden İstanbul, Boşnaklar için padişahlar şehri olduğu için özeldir. Kendilerinin başkenti idi.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'ı fethiyle başlayan ilişkiler yüzyıllar boyu devam etmiştir. Sonra Osmanlı'nun bu topraklardan geri çekilmesinin ardından Anadolu'nun ve özellikle İstanbul'un etkisi bu topraklarda sürmüştür. Boşnakların mimarisinde, yemeklerinde, müziğinde İstanbul şehrinin etkisini görmek mümkün. Tarihte İstanbul, Boşnakların bir başkentidir, padişahlarının şehridir. Kendileri için özeldir; Mekke, Medine'den sonra en önemli şehirdir.

Ünlü Boşnak şair Cemaluddin Latiç; "İstanbul dünyadaki en güzel şehirdir. Büyük bir değeri olan eşsiz bir şehirdir. Bursa, Saraybosna ve Prizren birbirlerine benzerler; ancak İstanbul eşsiz bir mekândır. Şiirimde de söylediğim gibi taç gibidir. Her şeyden yüksek bir yerdedir. Bazı insanlar İsfahan'ı daha çok beğeniyorlar. Ancak ben en çok İstanbul'u Saraybosna'ya yakın gördüm. İstanbul'u görmeden yakın hissettim. İstanbul'a gittiğimde hacca gitmiş gibi hissettim. Yemeklerimiz aynı. Saraybosna'daymışım hissine kapıldım. Benim şehrimdi." der. (Cemaluddin Latiç ile yapılan mülakat, bk. EK-1).

Günümüzde ise İstanbul Boşnaklar için uzaktaki vatanlarıdır. Bununla birlikte İstanbul'da buldukları zaman da kendi vatanlarına, Bosna'ya özlem duyarlar. Bu yüzden İstanbul'daki Boşnaklar için 'arafta kalmış' tabirini kullanırsak yanlış bir tabir olmaz. Eski neslin İstanbul'a bağlılığının daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Yeni nesil için ise aynı şeyleri söylemek pek yerinde olmasa da uzun yıllar boyunca yapılan göçlerle birlikte İstanbul ile Bosna arasında hiç kopmayacak bağların oluştuğu kesindir.

EKLER

BOŞNAK ŞAİRLERİN GÖZÜNDE İSTANBUL

(Günümüz Bosna-Hersek edebiyatının önemli iki şairi olan Cemaluddin Latîç ve Senadin Musabegoviç ile İstanbul üzerine mülakat yaptık. İki farklı dünya görüşüne ve sanat anlayışına sahip bu iki şairle yaptığımız mülakatı EK-1 ve EK-2 olarak sunduk.)

1

CEMALUDDİN LATİÇ İLE MÜLAKAT

Bosna-Hersek edebiyatının önemli şairlerinden ve fikir adamlarından biri olan Prof. Dr. Cemaluddin Latîç ile İstanbul üzerine yapılan mülakat:

– *Boşnaklar için İstanbul'un simgesel anlamı nedir?*

– Komünist dönemde İstanbul'a sık sık gidemedik. Oysa İstanbul Osmanlı döneminde bizim başkentimizdi. İstanbul'a giderken hacca gitmiş gibi hisler duyuyorduk. Bizim için önce Mekke, Medine, daha sonra da İstanbul gelirdi. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra da bu durum bizim için değişmedi. Bizim için hep çok önemliydi.

– *Bosna'da yeni nesil için de aynı hisler söz konusu mu?*

– Bugünkü gençler için İstanbul beraberinde din duygusunu getirmektedir. Orada Müslümanlar olduğu için futbol maçlarında Boşnak gençleri Türkiye'yi tutarlar. Hatta bunun için Mostar'da gençler arasında kavga çıktı. Din bağlıyor, kendilerini daha yakın hissediyorlar. Ancak eskisi gibi yeni nesil arasında bağlılık yok. Buradaki Sırlar, Sırbistan'a; Hırvatlar ise Hırvatistan'a bakıyorlar. Biz Boşnaklar ise İstanbul'a bakıyoruz. Tam desteği orada görüyoruz.

– *Saraybosna ile İstanbul'u bağlayan başka neler var?*

– En önemlisi Osmanlı. Osmanlı tarihi burada yaşıyor. Mimarisi aynen yaşıyor. Osmanlı zamanında çok cami yapıldı. Daha sonra Boşnaklar da bu yapılara eklemeler yaptı. Ancak Osmanlı'nın etkileri hâlen görülüyor. Mutfağımız çok benziyor. Bizi ayıran tek şey dilimiz. Neden hepimiz Türkçe öğrenmiyoruz ki? Osmanlı döneminde özgürlük vardı. Herkes istediği dili konuşabiliyordu. Onun için bizi şu anda ayıran sadece farklı dillerimiz. Özellikle Sancak bölgesinde Osmanlı'nın etkisi daha fazla sürüyor.

– Şiirlerinizde belli mekânlar kullandınız mı?

– Saraybosna ile ilgili birkaç şiirim var. Onun dışında sadece İstanbul'u mekân olarak şiirimde kullandım.

– Türk şairleri arasında kendinize en çok hangi şairi yakın görüyorsunuz?

– Yunus Emre'yi kendime yakın görüyorum. Onun etkisiyle ilahiler yazdım. Binden fazla ilahi yazdım. Bir gün Yunus Emre'yi geçecek kadar ilahi yazacağım. Sezai Karakoç ve Necip Fazıl'ı beğeniyorum. Ancak bu şairleri çok fazla okuyamadım. Komünist dönemde Türk şairlerinden komünist şairleri okuttular. Ancak onları kendime yakın bulmuyorum. Mehmet Âkif Ersoy'u okudum. "İstiklal Marşı"nı çevirdim.

– İstanbul'u hangi şehre benzetiyorsunuz?

– İstanbul dünyadaki en güzel şehirdir. Büyük bir değeri olan eşsiz bir şehirdir. Bursa, Saraybosna ve Prizren birbirlerine benzerler; ancak İstanbul eşsiz bir mekândır. Şiirimde de söylediğim gibi taç gibidir. Her şeyden yüksek bir yerdedir. Bazı insanlar İsfahan'ı daha çok beğeniyor. Ancak ben en çok İstanbul'u Saraybosna'ya yakın gördüm. İstanbul'u görmeden yakın hissettim. İstanbul'a gittiğimde kendimi hacca gitmiş gibi hissettim. Yemeklerimiz aynı. Saraybosna'daymışım hissine kapıldım. Benim şehrimdi.

– İstanbul'da en çok nereyi seviyorsunuz? Ne yapmak hoşunuza gidiyor?

– Fatih Camii'ni çok seviyorum. Oraya gidip sultan için dua okuyorum. Buraya İslâmiyet'i getirdiği için o benim sultanım. Ben kendimi sınırda görüyorum. Doğduğumda Osmanlı döneminden çok az cami kalmıştı. Daha sonra yenileri yapıldı. İstanbul kültürünün burada kaybolmasından korkuyorum. Onun için İstanbul ile ilgili şiir yazdım.

– İstanbul ile ilgili yazdığınız şiirin hikâyesi var mı?

– Yosif Brodski, Rusya'da Nobel Ödülü'nü almış önemli bir yazardır. Bu yazar İstanbul'u kötölemiş, Dostoyevski zamanında camileri kaplumbağalara benzetmişti. Bu yazar İstanbul'u yıkacaklarını, yerine Konstanpolis'i kuracaklarını ifade etmişti. Ortodoksların başkenti yapacaklarını okuduğumda korktum. İstanbul'un güzelliğini anlatmak istedim. İstanbul aşk şehridir. İslâm aşkıdır. Şiirimde İslâm kelimesini bilinçli olarak kullandım.

– "İstanbul" adlı şiirinizde Divan şiirine ait motifler var. Divan şiirinden etkilendiniz mi?

– Bizim şairlerimiz de Divan şiirinden etkilenmişlerdir. Bu motifler aldığım eğitimden ileri gelmektedir.

– İstanbul'u nasıl tarif edersiniz?

– İstanbul hem duygusal hem sıcak hem de yardımsever bir şehirdir. İstanbul eşsiz aşk şehri olduğu için kendimi en iyi orada hissediyorum. Üzüntülüymüm çünkü uzaktayım. Burada bizim için zor bir durum var. İstanbul, bizim için Osmanlı İmparatorluğu'nun ocağıdır.

2

SENADİN MUSABEGOVIÇ İLE MÜLAKAT

Bosna-Hersek edebiyatının yeni kuşak şairlerinden
Doç. Dr. Senadin Musabegoviç ile yapılan mülakat:

– Şiirlerinizde hangi temaları işliyorsunuz?

– Şiirlerimde daha çok savaş temalarını işliyorum. Savaş sadece dış etkenler olarak değil iç etken olarak da algılanmalıdır. Savaş sırasında her şeyimizi kaybettik. Devletimizi, orduyu, kanunu kaybettik. Tek kalan şey duygularımızdı. Savaş sırasında çatışmayı kendi vücudumuzda hissettik. Savaş sırasında insanların vücutları birbirine çok yakındı. Birisi öldürüldüğü zaman onunla özdeşleşiyorduk. Normal hayatta ölümü her zaman uzakta hissederiz; ancak savaşta çok yakın hissettik. Ölümü yaşayan insanlar da bize çok yakındı.

– Günümüzdeki eserlerde bireyin çatışmasını daha fazla hissetmekteyiz. Bunu neye bağlıyorsunuz?

– İnsanın kendisiyle olan çatışması her zaman vardır. Barış zamanında da vardır. Ancak savaş sırasında daha çok çıkıyor.

– Şiirlerinizde mekânları işliyor musunuz?

– On yıl İtalya'da kaldım. Ancak oralarla özdeşleşemedim. Şiir kendine özgü bir mekân yaratıyor. Şiirdeki bir mekân, basit bir olaydan hareket ederek karmaşık bir mekân hâline gelebiliyor. Günlük hayatta yaşanan olaylar imaj yaratmaktadır. Bir yüzük bir bardağa vurduğunda bir imaj vermektedir. Ya da bir kadın dudaklarındaki ruju yediğinde bu tablo bir imaj vermektedir.

– Sizin için özel bir mekân var mı?

– Şiirlerimde özel bir coğrafya etkili değil. Bir şehir bir bütün olarak şiirimde yer almaz. Ancak belli parçalar bir anlam ifade eder. Sahne olarak yer alır.

– *Saraybosna'nın hangi sahnesi sizi etkiliyor?*

– Mezarlıklar beni etkiliyor. Savaş sırasındaki mezarlıklar. Özellikle bir insanın naşı elden ele taşınırken güzel bir kadının nefesi gibi. Mezarlıklar özel bir yer.

Türkiye'de birkaç ay geçirdim. Karadeniz bölgesine de yolculuk yaptım. Bu mekânlar benim şiirimde aynaya bakarak yapılan bir yolculuk gibi yer alır.

– *Şiirlerinizdeki imge dünyası hakkında neler söylersiniz?*

– Şiirlerimde özel imgeleri seviyorum. Klişeleşmiş imgeleri kullanmayı tercih etmiyorum. Her imgeyi ilk defa kullanmak isterim. Savaş sırasında herkes Saraybosna için klişeleşmiş imgeler kullanıyordu. Cehennem imgesi gibi. Bu imgeler olayı basitleştiriyordu. Savaş yeni bir olaydı. Yeni bir dil, yeni bir yorum gerektirir. Yeni yaşantı olmalıdır. Dinde ve gelenekte kullanılan imgeler yapay olmamalı.

– *İstanbul sizin için özel bir anlam ifade ediyor mu?*

– İstanbul dünyanın en güzel şehridir. New York, İstanbul'a çok benziyor. Karmaşıklığı, enerjisi benziyor. Mimari olarak, yaşantı olarak aralarında benzerlikler bulunmaktadır. Topkapı'da sultan, şehre bakabiliyordu. Ama şehir onu göremiyordu. Hükümdar insanları görebiliyordu. Şair olarak ben de insanları görmek ve onlara bakmak isterdim. Onlar beni görmesin. Hükümdar olarak değil şair olarak ben de insanların iç yaşantılarına bakıyordum.

– *İstanbul ile Saraybosna arasında benzerlikler var mı?*

– Balat'taki evlerin iç içe olması, börek kokuları Saraybosna'daki elli yıl öncesinin mahalle hayatını bana hatırlatıyor. Yirmi yıl önce gitmiştim. İnsanların iç içe oluşu çok hoşuma gitmişti. Adalara gitmiştim. Büyükada'daki Aya Yorgi tepesinde güneşin doğuşunu izlemiştim. Hayatımda güneşin doğuşunu izlediğim en güzel mekândı. Turistik olmayan yerler daha çok hoşuma gidiyor.

– *Türk edebiyatında en çok hangi şairleri beğeniyorsunuz?*

– Nâzım Hikmet, Mehmet Yaşin'i beğeniyorum.

– *Türkiye'ye karşı neler hissediyorsunuz?*

– Birey olarak Türkiye bana çok yakın. Akrabalarım oraya göç ettiler. Orada yaşıyorlar. Soyadlarını değiştirdiler. Benim için çekici bir ülke. Benden önceki nesil için daha önemli bir anlam taşıyordu. Ben Türkiye'ye gittiğimde dönmek istedim. Çünkü eskiden birçok

Boşnak Türkiye'ye göç etmişti. Ancak ne Türkçeleri ne de Boşnakçaları iyiydi. Ben de arafta kalmak istemedim. Bosna'da savaş olsa da kendi kimliğimi bulmak ve kabul etmek istedim. Bosna'daki durumla yüzleşmek istedim.

KAYNAKÇA

- Artun, Erman, "Osmanlı'nın İlk Dönemlerinde Türk ve Balkan Kültürlerinde Etkileşim", II. Uluslararası Balkan Türkoloji Sempozyumu, Mostar, Bosna-Hersek, *Folklor / Edebiyat Dergisi*, c. 9, S. 33, 2003.
- Hafız, Nîmetullah, (1983), "Yugoslavya'da Yayınlanan Kitapların Bibliyografyası", *Sesler*, S. 180, 1983, Üsküp.
- Hafız, Nîmetullah, (1985), *Kosova Halk Edebiyatı Metinleri*, Priştine Üniversitesi Felsefe Fakültesi Şarkiyat Bölümü Yayınları, Priştine.
- İsen, Mustafa, (1997), "Çağdaş Prizren Şairleri", *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kaya, Fahri, (1993), *Çağdaş Makedon Şairleri Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kaya, Fahri, (1995), *Çağdaş Boşnak Edebiyatı Antolojisi*, YKY, İstanbul.
- Latiç, Cemaluddin, (2006), *İstanbul*, Connectum, Sarajevo.
- Narlı, Mehmet, (2010), "Edebiyat Söyleşisi", www.yenisafak.com.tr/Kitap.
- Yüksel, Hakkı, (2009), "Balkanlarda İstanbul Algısı", www.pomak.eu/board/index.php?topic=2092.0